

Историја језика

Старословенски језик је био богослужбени и књижевни језик у српским средњовековним државама. Како су црквене књиге константно преписиване, преписивачи су, мало спонтано, а мало свестно, додавали неке особине свог говора у текстове које су преписивали. На тај начин је старословенски мењан, па је тако на тлу српских земаља настала српска редакција старословенског језика или српскословенски језик.

Српскословенски језик је настао највероватније у 12. веку, а сматра се да је био у употреби све до 17. века.

Овим језиком су писали писци средњовековне књижевности: Стефан Првовенчани, Доментијан, Теодосије, деспот Стефан Лазаревић, Свети Сава...

Најстарији рукопис на српскословенском језику настао је у 12. веку и то је Мирослављево јеванђеље.

Мирослав је био стриц Светог Саве и хумски кнез. Он је за себе наручио да се препише Јеванђеље, и тако је овај рукопис добио име.

Прво сачувано дело на српскословенском језику је Житије светог Симеона, које је Свети Сава написао у 13. веку.

Душанов законик је текст правне садржине, и он је написан на језику који је био још ближи народном.

Након пада српских држава под туску власт књижевни рад је углавном био ограничен на преписивање црквених књига. Након велике сеобе из 1690. године, када је српски народ из Србије отишао на просторе тадашњег Аустријског царства северно од Саве и Дунава, калуђери и свештеници су наставили да преписују књиге и на новом тлу. Због великог верског и политичког притиска, српска црква је затражила помоћ од православне Русије, која шаље своје руске учитеље. Они са собом доносе књиге на рускословенском језику и отварају школе.

Рускословенски језик је постиснуо српскословенски половином 18. века, а сматра се да је у употреби био до краја 18. века.

Овим језиком се, са мањим изменама, и данас служи у нашој цркви.

И у српској књижевности се писало овим језиком. Најзначајнији писци тог времена су Захарија Орфелин и Јован Рајић. Они су писали на сва три језика - рускословенском, народном и руском.

Најпознатија Орфелинова песма је Плач Србији, објављена 1761. године на народном и 1763. године на рускомсловенском језику. Биографију Петра Великог објавио је на руском 1772. године.

Јован Рајић је на народном језику написао спев „Бој змаја с орлови“, а на рускословенском језику написао је „Историју разних словенских народа“ 1794. године.

Након што су се руски учитељи вратили у Русију, писци у рускословенски језик почињу да уносе и елементе српског народног језика. Тако је пред крај 18. века настао славеносрпски језик, који је у употреби био до половине 19. века, тј. до Вукове реформе.

Прво дело објављено на овом језику био је Славеносрпски магазин Захарије Орфелина и то 1768. године. Јован Стерија Поповић, Сава Мркаљ, Јован Хаџић и Милован Видаковић су само неки од писаца који су у том периоду писали славеносрпским језиком.

Од друге половине 18. века почиње идеја писања искључиво на народном језику. Доситеј Обрадовић је имао јако битну улогу у овоме, будући да у свом „Писму Харалампију“ из 1783. године говори о потреби да учени људи пишу на народном језику.

Његову идеју су следили многи писци и коначно се, почетком 19. века, јављају покушаји реформе ћирилице.

Сава Мркаљ је 1810. године у свом спису „Сало дебелог јера либо азбукопротрес“ реформисао ћирилицу, тако што је сачинио азбуку од 20 слова.

Његова реформа никада није спроведена будући да се са решењима које је понудио није слагала српска црква.

Вук Стефановић Караџић рођен је 1787. године у Тршићу код Лознице. Био је писар у Првом српском устанку. Након што је устанак пропао, 1813. године Вук је отишао у Беч, где упознаје слависту Јернеја Копитара, који га је наговорио да скупља народне умотворине.

Вук је касније, 1814. године објавио две књиге: „Малу прстонародну славено-сербску пјеснарицу“ која је била прва штампана збирка српских народних песама, као и „Писменицу србскога језика“, прву штампану граматику.

Ове две књиге одредиле су даљи правац Вуковог рада:

- скупљање и објављивање народних песама, приповедака, пословица и сл.
- Реформа језика и правописа.

Након прве две објављене књиге, Вук почиње да скупља и речи за речник који је изашао 1818. године под именом „Српски рјечник“. Ово је речник народног језика, садржи преко 26 000 речи и значајан је из неколико разлога:

- ово је прво дело штампано новом Вуковом ћирилицом, писмом којим и данас пишемо;
- то је прво дело у коме је остварена Вукова реформа;
- уз „Српски рјечник“ је штампана и прва граматика српског језика;
- у његовом Предговору доказано је да основа књижевног језика може бити народни језик

А шта је то што је Вук тачно урадио код реформе језика?

Он је Мркаљевој реформи спровео до краја тако што је унео знакове Ђ, Ћ, Љ, Њ, Џ и преузео слово Ј из латинице. Сада српска азбука имала 30 гласова, а сваком гласу одговара по једно слово.

Чувено начело "Пиши као што говориш" примењено је у Рјечнику, а по њему речи треба писати онако како се изговарају.

Вук је 1836. године штампао и „Српске народне пословице“ у којима је вратио глас Х, па смо добили орах уместо ора, хајдук уместо ајдук...

Он је 1839. године писао ђеца, ђевојка и сл., али је онда увео правило по коме се ТЈ и ГЈ не јотују, па добијамо дјеца, дјевојка, тјерати...

Овим је довршена језичка и правописна реформа на којој се данас ослања наш књижевни језик.

Након периода неодобравања његовог рада, Вукове идеје побеђују 1847. године, када се на народном језику појављују значајна дела:

- „Песме“ Бранка Радичевића;
- Вуков превод Новог завјета;
- „Рат за српски језик и правопис“ Ђуре Даничића;
- „Горски вијенац“ Петра Петровића Његоша.

Друго издање „Српског рјечника“ Вук је објавио 1852. године, а у њему је било преко 47 000 речи.

Вук је умро 1864. године, а његов књижевни језик и правопис озваничени су тек 1868. четири године након његове смрти.

Вукови следбеници Ђура Даничић, Стојан Новаковић, Љубомир Стојановић и други заслужни су за даљи развој књижевног језика.

Књижевни језик од Вука до данас

Екавски изговор као књижевни код Срба је прихваћен тек тридесет година након Вукове смрти. За ово је заслужан Стојан Новаковић који је 1894. објавио Граматику српскога језика.

Након стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918. јавља се и нови назив језика. У Србији је то српскохрватски, а у Хрватској хрватскосрпски и хрватски.

Тај назив језика је био актуелан до распада СФРЈ 1991. године, када Хрвати остављају назив хрватски, а Срби враћају српски језик.

Данас је у Републици Србији, према Уставу, у службеној употреби српски књижевни језик екавског и (и)јекавског изговора са ћириличним писмом.

Развој лексике српског језика

Сваки језик се мења временом у зависности од историјског, политичког и културног развоја друштва, као и везе међу народима. Речи често прелазе из једног језика у други, а када за неки појам не постоји реч, она се може узети из неког другог језика.

Велики део речи у српском језику наследили смо још и прасловенског периода. То су: орати, сјеати, жито, лопата, јабука, коњ...

Велики део речи чине и позајмљене речи, поред ових које смо наследили.

Под утицајем Византијске културе добили смо речи из грчког језика: тамјан, литургија, икона, монах, патријарх...

Из турског језика су нам дошле речи: јастук, марама, торба, бунар, чесма, памук...

Из немачког језика, коме су после 1690. године били изложени Срби у Војводини, долазе речи: штоф, плех, флстер, фарба, цигла, плац...

У исто време долазе нам и неке речи из мађарског (ашов, астал, бунда...), француског (роман, биро, балет...), италијанског (арија, капетан...), као и речи из латинског и грчког које се налазе у свим европским језицима (анализа, архив, апотека...)

Захваљујући везама српске државе и царске Русије, у другој половини КСИКС века долазе нам речи из руског (искрен, одвашан, опасан...).

У новије време и у српском, као и у многим другим језицима, можемо да нађемо много речи из енглеског (интернет, модем, мејл, маркетинг, беџ, сурфер...)

Језик се новим речима богати сваког дана, али не остану све. То је жив процес, а научници због тога кажу да нема битне промене у броју речи које употребљавамо у српском језику.

Језици националних мањина

У Србији живе и припадници других народа, односно националних мањина. Они уче српски као нематерњи језик, али су у службеној употреби и њихови језици и писма, на којима излазе новине, имају ТВ програм итд.

Националне мањине у Србији су: Албанци, Мађари, Словаци, Румуни, Бугари, Македонци, Бошњаци, Роми...

Језици националних мањина су: албански, мађарски, словачки, румунски, бугарски, македонски, бошњачки, ромски...

Сви језици, осим мађарског, припадају индоевропског породици језика.